

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

БАРТА Регіна Лемісія

здобувачка вищої освіти

спеціальності 071 Облік і оподаткування

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II.

Анотація: За результатами дослідження розглянуто трактуванні експортно-імпортних операцій як складової зовнішньоекономічної діяльності України. Узагальнення підходів щодо їх сутності дало змогу виокремити три ключові аспекти їх розуміння: правовий (регламентація контрактів, митних процедур і валютних розрахунків), економічний (роль у розвитку міжнародної торгівлі та формуванні конкурентних переваг) та обліковий (відображення доходів, витрат і фінансових результатів). Підкреслено, що чіткість понятійно-категорійного апарату забезпечує прозорість фінансової звітності, достовірність управлінських рішень і гармонізацію облікової практики з міжнародними стандартами.

Ключові слова: бухгалтерський облік, експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність

Важливе значення для розвитку вітчизняної економіки, набуття нею рис, притаманних ринковій моделі господарювання, має процес входження України до системи світових господарських зв'язків. Поглиблення участі України у європейських та світових інтеграційних процесах супроводжується зростанням кількості підприємств, що провадять свою діяльність у зовнішньоекономічній сфері. Зовнішньоекономічні відносини, основу яких становлять експортно-імпортні операції, дозволяють максимально реалізовувати переваги міжнародного поділу праці, забезпечують доступ до передових технологій, новітніх методів управління, сприяють зростанню національного доходу та зміцненню економічної безпеки держави.

У сучасних умовах глобалізації експорт і імпорт виступають стратегічними інструментами економічного розвитку, які розширюють можливості підприємств для виходу на міжнародні ринки, сприяють диверсифікації джерел доходів і підвищенню конкурентоспроможності. Експортна діяльність створює передумови для отримання додаткових валютних надходжень та збільшення прибутків, тоді як імпорт забезпечує надходження нових технологій, дефіцитних товарів і сировини, необхідних для модернізації національного виробництва.

У нормативно-правових актах України та економічній літературі трапляються різні підходи до визначення понять «експорт», «імпорт» та «експортно-імпортні операції», що відображають їх багатогранний характер. Так, Митний кодекс України розглядає експорт як митний режим, за яким українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення [1]. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» трактує експорт як продаж українськими суб'єктами господарювання товарів або послуг іноземним контрагентам з вивезенням або без вивезення їх через митний кордон, а імпорт – як купівлю іноземних товарів чи послуг з їх подальшим ввезенням або без ввезення на територію України [2]. У наукових працях акцент робиться як на факті перетину митного кордону [3, 4], так і на економічній сутності операцій, що виражається в русі товарів, послуг і капіталу між державами [5, 6].

Узагальнюючи різні підходи, доцільно виокремити правовий, економічний та обліковий аспекти розуміння експортно-імпортних операцій (рис. 1).

Таким чином, правовий аспект ґрунтується на положеннях митного, податкового та валютного законодавства, які визначають порядок укладання зовнішньоекономічних контрактів, митного оформлення та здійснення валютних розрахунків; економічний аспект розкриває сутність експортно-імпортних операцій як інструменту розвитку міжнародної торгівлі, формування конкурентних переваг та залучення додаткових фінансових ресурсів; обліковий аспект спрямований на відображення у бухгалтерській системі доходів і витрат, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю, формування достовірної інформації про активи та зобов'язання, а також на правильне визначення податкових зобов'язань і фінансових результатів підприємства.

Такий підхід дозволяє чітко визначати правові межі діяльності суб'єктів зовнішньоекономічних відносин, оцінювати економічну ефективність міжнародних угод і водночас формувати якісну облікову інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень, податкового планування та підготовки фінансової звітності. У підсумку інтеграція правового, економічного та

облікового аспектів забезпечує цілісне бачення зовнішньоекономічних процесів і сприяє підвищенню прозорості та результативності діяльності підприємств на міжнародному ринку.

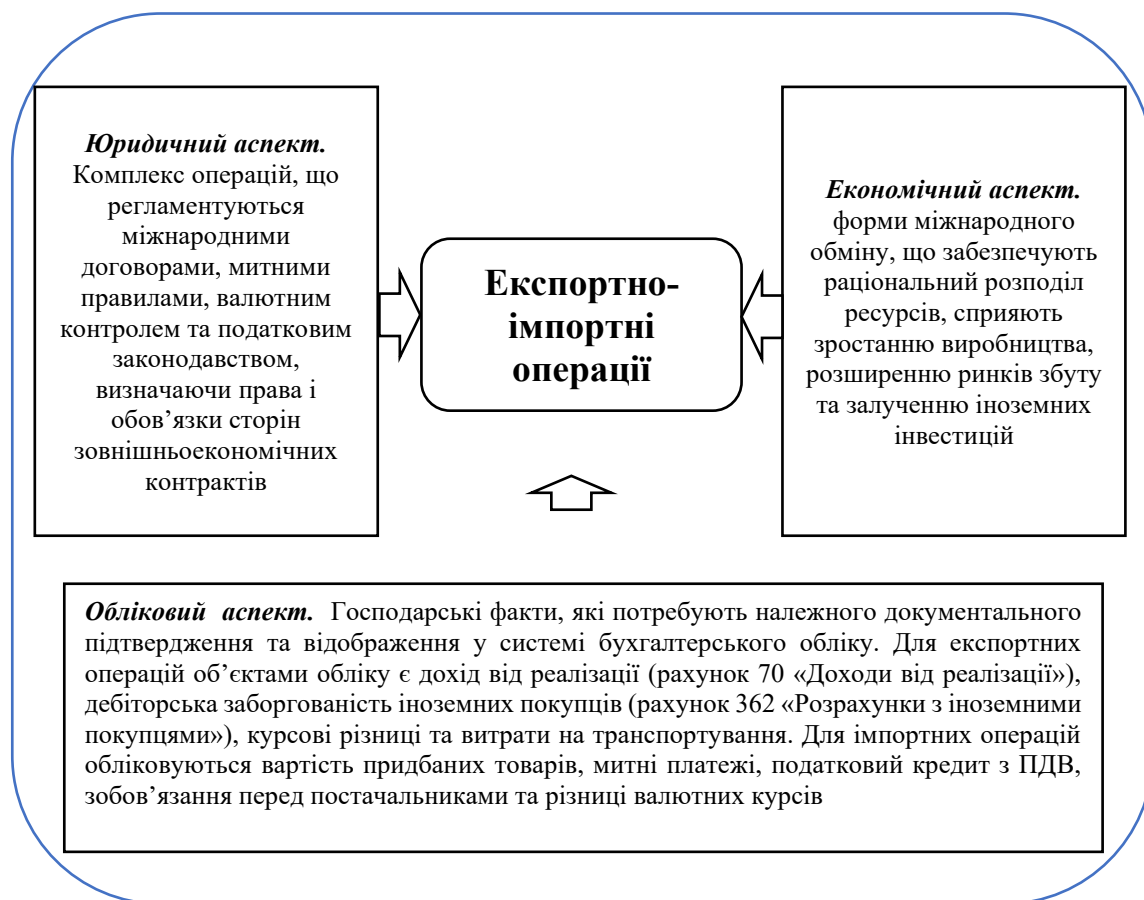

Рисунок 1- Понятійно-категорійний апарат експортно-імпортних операцій

Джерело: узагальнено автором за інформацією [3-6].

У контексті бухгалтерського обліку важливо забезпечити чітке документальне підтвердження експортно-імпортних операцій. Основними документами є зовнішньоекономічний контракт, рахунок-фактура (інвойс), пакувальний лист, транспортні накладні, митні декларації, сертифікати походження товару та інші підтвердні документи, що гарантують прозорість та законність здійснення операцій.

Ефективність зовнішньоторговельної діяльності значною мірою залежить від якості нормативно-правового забезпечення та від узгодження національних правил із міжнародними нормами. Участь України в інтеграційних процесах

потребує постійного вдосконалення законодавчої бази, спрощення митних процедур, запровадження електронного документообігу та сучасних інформаційних технологій у сфері бухгалтерського обліку. Це дозволить забезпечити достовірність фінансової звітності, своєчасність управлінських рішень та мінімізацію ризиків у зовнішньоекономічній діяльності.

Отже, понятійно-категорійний апарат експортно-імпортних операцій у бухгалтерському обліку поєднує економічні процеси міжнародної торгівлі з правовими та фінансовими інструментами їх відображення. Чітке визначення категорій, узгодження національних і міжнародних стандартів та якісне документальне оформлення операцій є необхідною умовою прозорості фінансової звітності, ефективного управління і зміцнення конкурентоспроможності українських підприємств на світовому ринку. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні шляхів адаптації національної системи бухгалтерського обліку до міжнародних вимог, що дозволить знизити розбіжності в практиці обліку, підвищити довіру іноземних партнерів та інвесторів.

Література:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Законодавство України: сайт. (зі змінами і доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 26.09.2025).
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення 26.09.2025).
3. Зінь Е.А. Основи зовнішньоекономічної діяльності: підручник. К. : Кондор. 2009. 432 с.
4. Жиглей І. В., Осіпчук Д. С. Експорт товарів і послуг: спільні та відмінні риси обліку й оподаткування. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. (4(90)), 148–154. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2019-4\(90\)-148-154](https://doi.org/10.26642/ema-2019-4(90)-148-154)
5. Коблянська О. І. Сучасний стан проведення експортно-імпортних операцій в Україні. *Облік і фінанси АПК*: освітній портал. 2006. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/suchasniy-stan-provedennya-eksportnoimportnih-operaciy-v-ukraini.html>. (дата звернення 26.09.2025).
6. Крутік Ю.В. Столяр Ю.А. Зміст понять «експорт» та «імпорт» як об'єктів державного управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Том 31 (70) № 5 2020. С. 138-142. URL:

Abstract. *This study explores the interpretation of export–import operations as an integral component of Ukraine’s foreign economic activity. A generalisation of existing approaches to their essence makes it possible to distinguish three key dimensions of understanding: legal (regulation of contracts, customs procedures, and foreign currency settlements), economic (their role in promoting international trade and shaping competitive advantages), and accounting (recognition of income, expenses, and financial results). The analysis emphasises that a clear conceptual and categorical framework ensures the transparency of financial reporting, the reliability of managerial decisions, and the harmonisation of accounting practices with international standards.*

Keywords: *accounting, export, import, foreign economic activity*

**Науковий керівник – МАКАРОВИЧ Вікторія,
д-р екон. наук, професорка кафедри обліку і аудиту,
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.
м. Берегове, Україна**